

Utveckling av de pedagogiska metoderna för föräldralärande inom Bou i Skåne

Verksamhet:	Barn- och ungdomshabiliteringen Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne
Projektansvarig enhetschef:	Majlis Fransson
Projektets medarbetare:	Leg arbetsterapeut Lena Berndtsson-Arnryd lana.berndtsson-arnryd@skane.se Leg logoped Jenny Lönnberg jenny.lonnberg@skane.se
Handledare vid FoU-enheten:	Forsknings- och utvecklingsledare, fil dr Stine Thorsted FoU-enheten, Region Skåne
Utgivning:	Maj 2012
ISBN:	978-91-7261-237-2
Layout:	Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

Sammanfattning

Barn- och ungdomshabiliteringen (Bou) ska erbjuda stöd till föräldrar med funktionsnedsättning samt ge dem möjligheter att få ny kunskap som kan underlätta deras situation. Syftet med denna rapport är att undersöka hur en gynnsam lärsituation skapas vid föräldrautbildningar? Metoden är en litteraturöversikt, tio artiklar har identifierats och granskats. Resultaten visar att följande faktorer är viktiga i lärsituationer:

- Planera utbildningen utifrån att alla föräldrar lär olika.
- Variera metoderna eftersom det inte finns ett sätt som passar alla föräldrar.
- Möt föräldrarna där de finns genom dialog.
- Organisera lärandet för ömsesidigt utbyte av erfarenhet och kunskap.
- Ta vara på förälderns erfarenhet.
- Var kunnig inom det professionella området.
- Ha intresse och kompetens för vuxnas lärande.

Resultaten av rapporten kan fungera som ett underlag för reflektion kring undervisningsmetoder i föräldrautbildningarna på Bou och som en utgångspunkt för utvecklingen inom arbetet med föräldrautbildningar.

Innehållsförteckning

Förord	5
Inledning	6
Syfte och frågeställningar	8
Metod	8
Resultat	11
Översikt över artiklarna	11
Resultatsammanfattning	15
Rekommendationer.....	15
Diskussion	16
Resultatdiskussion	16
Metoddiskussion.....	17
Implementering	18
Referenser	19

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsförvaltningens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständigt granskning av rådande metoder och prövning av nya för att kontinuerligt förbättra kvaliteten i olika habiliteringsinsatser.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom förvaltningen, allt i enlighet med uppdraget: utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande, stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

Dessa olika delar i uppdraget kombineras i de forsknings- och utvecklingsarbeten som genomförs och redovisas som FoU-rapporter. De utgår från en frågeställning i praktiken, som relateras till aktuell forskning och erfarenhet och leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

För medarbetaren innebär arbetet en utveckling av det kritiska tänkandet. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. För kunskapsområdet habilitering, rehabilitering och hjälpmedel innebär varje rapport ett bidrag till evidensbaserad praktik.

I detta arbete har forskning om vuxnas lärande sammanställts, med särskilt fokus på föräldrautbildning inom Barn- och ungdomsverksamheten (Bou). Föräldrautbildning är en viktig insats så att föräldrar ska kunna stödja barnet på ett kunskapsgrundat sätt. I utbildningen sker ett kunskapsutbyte om funktionsnedsättningen generellt och konsekvenser specifikt för det enskilda barnet i sin miljö. Denna rapport handlar om vad forskningen menar om hur detta lärande sker på bästa möjliga sätt.

Leg arbetsterapeut Lena Berndtsson-Arnryd och Leg logoped Jenny Lönnberg har dokumenterat arbetet med handledning av forsknings- och utvecklingsledare, fil dr Stine Thorsted vid FoU-enheten. Processen har från början och genom hela arbetet haft stöd av enhetschef Majlis Fransson och verksamhetschef Margareta Nilsson. Vi har gemensamt resonerat om och planerar för hur resultatet används i olika utbildningssammanhang för föräldrar.

Malmö i maj 2012

Kerstin Liljedahl
Leg psykolog, fil dr
Forsknings- och utvecklingschef

Inledning

Barn- och ungdomshabiliteringen (Bou) är enligt Solders (2008) en verksamhet som ger insatser som bygger på kunskapsöverföring. Eftersom vårt arbete inom denna verksamhet i mångt och mycket består av att sprida kunskap till föräldrar och nätverk aktualiseras frågan om vuxenlärande ständigt. Vi ska skapa förståelse för barnets svårigheter och styrkor, hjälpa föräldrar att utveckla barnets styrkor och hitta lösningar på situationer som kan vara svåra att hantera i vardagen. Ömsesidig kunskapsöverföring är central i många sammanhang men bör särskilt betonas i föräldrautbildningarna.

Föräldrar till barn med funktionsnedsättningar upplever enligt Olsson (2006) ofta att de arenor som andra föräldrar använder för att få stöd i föräldraskapet, t.ex. BVC, förskolepersonal, vänner och den äldre generationen, inte fungerar för dem, då dessa personer och instanser inte har erfarenhet och kunskap om funktionshinder (refererad i EBH-rapport, 2010). I rapporten *Föräldrastöd inom barn- och ungdomshabiliteringen* (ibid) beskrivs att Bou ska erbjuda föräldrarna stöd samt ge dem möjligheter att få ny kunskap som kan underlätta deras situation. Därmed bör det gemensamma intresset för föräldrar och professionella vara att förstå barnets beteende och behov samt identifiera strategier och hitta redskap som fungerar i familjens vardag. Kunskapen utvecklas av de deltagande föräldrarna och de professionella gemensamt.

Barn- och ungdomshabiliteringen verkar för kvalitet, tillgänglighet och effektiva processer i mötet med föräldrar och barn. Det är betydelsefullt att verksamhetens utbildningar, kunskapsöverföringen och lärsituationerna har en bra kvalitet (SBU, 2009) och att de bygger på goda pedagogiska principer, som kan ge föräldrarna en ökad förståelse och göra vardagssituationerna mer hanterbara. Rapportens ansats är att möta dessa mål.

Under hösten 2011 har vi fått möjlighet att med hjälp av FoU-enheten förkovra oss i vuxenlärande, ett ämne som många medarbetare inom Bou är berörda av. Uppgiften som vi formulerade var att söka bland den vuxenpedagogiska litteraturen och reflektera över metoder som kan tillämpas vid föräldrautbildning inom Bou.

På Bou i Region Skåne arrangerar personal från olika yrkeskategorier diagnosrelaterade utbildningar tillsammans. Det är korta utbildningar på en till två dagar som syftar till att föräldrar ska utveckla och öka sin kunskap om hur de kan möta sitt barn i vardagen på ett bra sätt, samtidigt som de ges möjlighet att träffa andra föräldrar i liknande situation. I regionen finns en kursbeskrivning för diagnosrelaterade utbildningar kring bland annat CP, autism och utvecklingsstörning. Det teoretiska innehållet i utbildningarna är dokumenterat, medan de pedagogiska metoderna för hur utbildningarna ska genomföras inte finns beskrivna. Vi hoppas att denna forskningsöversikt kan bli ett stöd för att utveckla de pedagogiska metoderna.

Hård af Segerstad, Klasson och Tebelius (2007) bygger på en tradition som anser att lärande kan pågå som en process hos individer under hela livet och inte bara genom formell utbildning. Författarna skriver att termer som "lära in" och "lära ut" numera är förlegade och istället används begreppet "lärande". Lärande kan leda till en förändring för personen i synen på sig själv och omvärlden, vilket också kan beskrivas som transformativt lärande. När lärande sker är vi beroende av den egna skickligheten och kapaciteten men också av omgivningen och dess förmåga att ge återkoppling på det vi försöker lära oss (ibid). För att lärsituationen ska bli bästa möjliga är det enligt Hård af Segerstad m.fl.(2007) viktigt att den lärande känner att processen är begriplig, hanterbar och meningsfull. När lärsituationer ska arrangeras bör man beakta att olika människor behöver olika former av aktiviteter för att nå samma mål (ibid). Hård af Segerstad m.fl. (2007) beskriver utbildning som en process som har till uppgift att producera lärande. Vidare belyses vikten av att reflektera kring vuxendidaktikens huvudfrågor *Vad? Vem? Hur?* och utifrån det göra medvetna val för att organisera/planera lärsituationer.

En beskrivning av lärprocessen är att den startar genom en erfarenhet, därmed även benämningen erfarenhetslärande (Dewey, 1939; Kolb, 1984; Lindeman, 1926). Den som lär utgår från sina invanda tankemönster och med dessa som grund uppfattar man nya situationer. Hård af Segerstad m.fl. (2007) refererar till Kolb (1984) som beskriver lärprocessen i en cyklisk modell med inspiration från Piaget och Guilford:

"Modellen utgår ifrån att individen förnimmer något, som genom tankar och sinnen transformeras till en upplevelse. Genom reflektion inlemmas den konkreta erfarenheten i befintliga tankemönster och omvandlas till begrepp. Reflektionen gör att begreppen fogas till tidigare erfarenheter och leder till formandet av mer abstrakta begrepp, vilka därefter används som vägledning för att aktivt pröva de nya lärdomarna genom handling" (Hård af Segerstad m.fl. 2007: 34).

Även Dewey menar att lärande bygger på erfarenheter och använder sig av fyra nyckelbegrepp där erfarenhet är det viktigaste; de övriga är *demokratiska förhållanden*, *kontinuitet* och *ömsesidig påverkan* (Dewey (1939) citerat i Granberg och Ohlsson, 2009). Knowles (1984) bygger vidare på Deweys idéer och menar att vuxna har mycket erfarenhet som de vill använda sig av som en resurs vid lärande. Dessutom betonar Knowles att motivationen är viktig vid vuxenlärande liksom att få diskutera och presentera sina åsikter i en trygg lärmiljö.

Hård af Segerstad m.fl. (2007) framhåller att lärandet är ett socialt fenomen och att det baseras på tidigare erfarenheter. Motiv till att lära sig en sak kan vara att tillhöra en grupp eller en önskan om att bemästra en situation. Statens offentliga utredning (SOU, 1998:51) beskriver ett vuxenpedagogiskt förhållningssätt där man utgår från deltagarnas tidigare kunskaper, erfarenheter och värderingar samt de möjligheter som finns att bearbeta dessa tillsammans med nya kunskaper.

Solders (2008) skriver utifrån en undersökning av en barnhabilitering i Sverige att föräldralärandet är ett viktigt ämne att vidareutveckla. Det krävs kunskap om föräldralärande för att möta olika människor på rätt sätt. Hon menar att det saknas pedagogiska redskap i praktiken men lyfter från studien upp begreppen *erfarenhetsbaserat lärande* och *transformativt lärande* som betydelsefulla för att utveckla kunskapen i fortsättningen. Vidare nämner hon två ämnen som behöver diskuteras ytterligare, dels synen på föräldrar som klienter/patienter/kunder, dels personalens syn på sig själva som experter. Hon understryker att ett fördjupat samarbete mellan föräldrar och personal kan göra det möjligt att uppnå ökad delaktighet. Chan (2010) framhåller att ”Andragogik är definierat som konsten och läran om att hjälpa vuxna att lära sig” och ställs i kontrast till pedagogik som konsten och läran om att lära barn (Knowles, 1980). Enligt Knowles gör pedagogiken olika antaganden: elever är i behov av vuxenstyrning (”dependent personalities”), lärande är subjektorienterat, utifrån kommande motivation är väsentlig för lärande och elevers tidigare erfarenheter är inte relevanta för lärande. Dessa författare betonar att nämnda antaganden inte stämmer in på vuxna, eftersom vuxna i sitt lärande är ”självriktade”.

Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att genomföra en litteraturöversikt som berör vuxenlärande. Vi har utgått ifrån frågeställningen: Hur skapas en gynnsam lärsituation vid föräldrautbildningar och hur kan denna tillämpas vid diagnosrelaterade utbildningar?

Metod

Vi har valt att söka artiklar i databaserna ERIC och Cinahl. Sökord har vi funnit i Solders rapport (2008), i SBU-rapporten (2009) och utifrån Knowles teori om andragogik, men vi har även tagit med ord som vi anser passar in i vårt sammanhang av utbildningar (exempelvis Disabilities och Parent Education). Dessa har i sin tur kombinerats på olika sätt. Vi inkluderar de artiklar som berör metoder och de förutsättningar som behövs för att skapa en lärsituation i samband med vuxenutbildning. Här följer vår sökhistorik:

Tabell 1.

	Sökhistoria Cinahl	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Family-centered care	1 175	
2	Disabilities	112 267	
3	Education	495 817	
4	Outcome	2 714	
5	1 + 2	410	
6	1 + 2 + 3	365	
7	1 + 2 + 3 + 4	112	2

Tabell 2.

	Sökhistoria Cinahl	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Parent support	7 660	
2	Disabilities	112 267	
3	Education	495 817	
4	Outcome	2 714	
5	Empowerment	16 157	
6	1 + 2	2 714	
7	1 + 2 + 3	2 237	
8	1 + 2 + 3 + 4	1 590	
9	1 + 2 + 3 + 4 + 5	237	1

Tabell 3.

	Sökhistoria Cinahl	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Adult education	7 235	
2	Andragogik	465	
3	Outcome	2 714	
4	Empowerment	16 157	
5	1 + 2	137	
6	1 + 2 + 3	101	
7	1 + 2 + 3 + 4	23	1

Tabell 4.

	Sökhistoria ERIC	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Parent education	12 534	
2	Parent participation	21 292	
3	Outcome	71 172	
4	1 + 2	326	
5	1 + 2 + 3	21	3

Tabell 5.

	Sökhistoria ERIC	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Learning theory	7 199	
2	Andragogik	665	
3	Adult education	59 547	
4	1 + 2	107	
5	1 + 2 + 3	63	2

Tabell 6.

	Sökhistoria ERIC	Resultat	Antal inkl artiklar
1	Teaching theory	1 260	
2	Adult education	59 547	
3	Andragogik	665	
4	1 + 2	167	
5	1 + 2 + 3	3	1

I vår sökning har vi inkluderat artiklar och skrifter som berör:

- metoder för att skapa vuxenlärande
- teorier om vuxenlärande
- utbildningsbeskrivningar som berör föräldrar till barn med funktionshinder
- artiklar publicerade från 1990 och framåt

Vi har valt att exkludera rapporter som berör:

- databaserad utbildning
- ”vänta barn”- utbildning
- yrkesutbildningar
- utbildning om barns lärande
- problembaserat lärande
- arbetsplatsutbildningar
- distansutbildning

Vi har även sållat bort olika former av redovisningar, såsom böcker, handböcker, manualer/guidelines, bibliografier, proceedings (sammanfattningar av konferenser/symposier) och historieöversikter, och på så sätt hållit oss till vetenskapliga rapporter.

Totalt inkluderades tio artiklar. Alla var på engelska.

Resultat

Översikt över artiklarna

Följande artiklar har granskats.

Tabell 7.

Författare	Publika-tionsår	Typ av studie	Typ av utbildning
Baumgartner, L.M.	2011	Litteraturöversikt	Utbildning för patienter med kroniska sjukdomar
Bodner-Johnson, B.	2001	Litteraturöversikt	Utbildning för föräldrar med döva barn
Chan, S.	2010	Litteraturöversikt	-
Dinnebeil, L.	1999	Litteraturöversikt	Utbildning för föräldrar till barn med funktionsnedsättning
Kaiser, A., Mahoney, G., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C., Safford, P. & Spiker, D.	1999	Kunskapsöversikt	Utbildning för föräldrar till barn med funktionsnedsättning
Kaiser, A. & Hancock, T.	2003	Kunskapsöversikt och verksamhetsbeskrivning	Utbildning för föräldrar till barn med funktionsnedsättning
McGrath, V.	2009	Litteraturöversikt	-
Turnbull, A., Blue-Banning, M., Turbiville, V. & Park, J.	1999	Litteraturöversikt och verksamhetsbeskrivning	Utbildning för föräldrar till barn med funktionsnedsättning
White ,J., Smith, M., Lowman, D., Reidy ,T., Murphy, S. & Lane, S.	2000	Enkätbeskrivning	Utbildning för föräldrar på neonatal
Wong, S.Y., Lai, A.C., Martinson, I. & Wong, T.K.S.	2006	Enkät och observationsstudie	Utbildning för föräldrar till barn med utvecklingsstörning

Artiklarna har granskats för att besvara frågan om vad som ger goda förutsättningar för lärandet vid föräldrautbildningar. Resultaten sammanställs i nedanstående tabell.

Tabell 8.

Författare	Resultat
Baumgartner, L.M.	Den pedagogiska process som författaren beskriver innebär att undervisaren identifierar mänskliga och materiella resurser för lärande, implementerar lämpliga lärandestrategier och tillsammans med den lärande utvärderar resultaten av lärandet. Begreppet <i>självinriktat</i> lärande är centralt i artikeln, och det innebär en process där individen tar initiativet och med eller utan hjälp från andra formulerar lärbehov och lärandemål. Självinriktat lärande kan leda till ett transformativt lärande som innebär en förändring för personen i synen på sig själv och omvärlden. Resultaten visar även att ny kunskap ledde till att speciellt kvinnor kände sig stärkta ("empowered") och till att de kände samhörighet med andra i samma situation.
Bodner-Johnson, B.	I artikeln beskrivs grunderna för det vuxenlärande som används i de familjecentrerade insatserna. Författaren förespråkar ett <i>holistiskt</i> synsätt på föräldrars livssituation och utgår från deras multipla roller, ansvar och livserfarenheter som de tar med sig in i utbildningen. Ett <i>transitionsperspektiv</i> tillämpas, vilket innebär att undervisningen bygger på att föräldrarna efter hand kommer fram till sina antaganden och föreställningar om dövhet, funktionshinder och liknande ämnen och omarbetar dessa antaganden och sitt beteende. I denna process uppstår ett så kallat transformativt lärande. Professionella som arbetar med tidig intervention fungerar som stöd och resurspersoner, modeller och "co-learners" i processen.
Chan, S.	De teoretiska grunderna för artikeln är aktivt deltagande i lärprocessen, andragogiska principer och ett konstruktivistiskt synsätt. Författaren anser att vuxnas lärande är problemorienterat och de vuxna är "oberoende" lärande (till skillnad från barn som är "dependent learner"). Undervisningen bör därför även bygga på den lärandes motivation.

Dinnebeil, L.	<p>Artikeln betonar betydelsen av att skapa en gemensam förståelse mellan utbildare och förälder för vilket resultat och mål som eftersträvas. Kursplaner bör bygga på kunskap om utveckling (i allmänhet) och kunskap om behov och intresse hos den lärande personen. Föräldrautbildning bör inte utformas på samma sätt för alla. Lärandet behöver anpassas efter föräldrarnas specifika "målbild" (lärandemål) och deras olika sätt att lära samt efter det sociokulturella sammanhang de befinner sig i.</p>
Kaiser, A., Mahoney, G., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C., Safford, P. & Spiker, D.	<p>Utgångspunkten är att både föräldrar och utbildare bidrar till lärandet, ett lärande som sker utifrån föräldrarnas erfarenheter. Författarna anser att föräldrautbildningens funktion är att ge föräldrarna specifika färdigheter och strategier som stödjer barnets utveckling och lärande. Hur man tar till sig information måste bedömas utifrån föräldrars olika behov (av innehåll på utbildningen), varierande informationsmetoder, lärostil och olika kulturer. Författarna menar att föräldrautbildning bör vara en dialog mellan förälder och utbildare där båda deltar och utbyter information. Parterna ändrar förhållningssätt beroende på vad som sägs utifrån ett gemensamt fokus.</p>
Kaiser, A. & Hancock, T.	<p>I artikeln betonas föräldrarnas vilja att delta samt vikten av att undervisare och föräldrar är samarbetspartners. Utbildaren bör reflektera över sina egna värderingar, ha goda ämneskunskaper samt intresse för och kompetens inom vuxenlärande.</p> <p>Utbildningen bör utgå från föräldrarnas intresse och motivation och rent praktiskt planeras när föräldrarna är intresserade av att delta och kan prioritera utbildningen utifrån sin egen och barnets situation, har tid för utbildningen, har stöd från sitt nätverk och kan vara delaktiga under en längre tid. Författarna anser att föräldrarna är likvärdiga samarbetspartners/deltagare. Utbildaren måste inrätta sig efter föräldrar och barn och kunna sätta mål utifrån varje enskild familj.</p> <p>Föräldrautbildare bör ha lätt för att uttrycka sig i ämnet, ha goda begrepps/ämneskunskaper och förmåga att presentera information som föräldern kan applicera på sitt barn för att skapa ett lärande samt kunna möta det föräldrarna säger/kommenterar med feedback som är specifik och coachande för det fortsatta arbetet med föräldrarna. Det är viktigt att skapa en</p>

	<p>trygg lärmiljö. Utbildaren ska kunna använda konkreta, positiva exempel och ev. material som illustrerar det som diskuteras samt kunna anpassa lärostil och pedagogiska metoder utifrån föräldrar och barn och bjuda in till både informell och formell feedback. Författarna anser att utbildare behöver en specifik erfarenhet av att utbilda föräldrar genom exempelvis ett lärlingssystem.</p>
McGrath, V.	<p>Författaren utgår från att vuxna har en bank av erfarenheter som de använder sig av som en resurs vid lärande och undervisningen bör bygga på dessa erfarenheter. För att få fram dessa är det avgörande att skapa en trygg lärmiljö. Vuxna är självständiga individer med varierande grad av självkänsla och de kan ha behov av att diskutera och presentera sina åsikter i en lärsituation. Motivation anses som avgörande för lärande. De lärande behöver även känna sig beredda för att lära sig.</p>
Turnbull, A., Blue-Banning, M., Turbiville, V. & Park, J.	<p>Enligt författarna är det betydelsefullt att involvera nätverket, att föräldern bidrar med information (partnerskap) och att kunna möta olika kulturer. Det är viktigt att undervisaren reflekterar över sin kommunikation samt tillämpar en passande kommunikationsstil i undervisningen. Artikeln visar att vid mötet med föräldrar från andra kulturer kan det uppstå barriärer för att man har olika kommunikationsstilar. Undervisaren kan behöva skapa informationsmaterial på olika språk, träffa familjerna i deras hem för att få en uppfattning om deras vardag eller få tillgång till kulturmedlare/tolkare i samband med en föräldrautbildning.</p>
White ,J., Smith, M., Lowman, D., Reidy ,T., Murphy, S. & Lane, S.	<p>Det är enligt författarna avgörande att använda olika lärometoder för att möta olika lärandesätt. Utbildarna (arbetsterapeuter) använde sig av och kombinerade följande lärometoder: <i>demonstration, diskussion, stenciler, "hands-on"- träning och filmförevisning</i>. Föräldrarna i studien tolkas vara mer benägna att lära sig om de själva aktivt deltar i samband med en "hands-on"- förevisning. Författarna betonar även betydelsen av att den vuxne är mogen/redo för ett lärande.</p>
Wong, S.Y., Lai, A.C., Martinson, I. & Wong, T.K.S.	<p>Författarna menar att föräldrautbildning är ett sätt att ge föräldrarna bättre förutsättningar samt kunskap om hur man kan stimulera sitt barn.</p>

Resultatsammanfattning

En viktig fråga för detta arbete är hur gynnsamma lärsituationer i samband med föräldrautbildning skapas. Resultaten från artiklarna visar att vuxna lär sig på olika sätt beroende på vilka *erfarenheter* de bär med sig (Baumgartner, 2011). I samband med habiliteringens utbildningar blir detta tydligt när exempelvis föräldrar med olika akademisk och kulturell bakgrund deltar. Då föräldrar har olika erfarenheter behöver utbildare använda sig av *olika metoder* för att möta dessa olika behov. Ett sätt fungerar inte för alla (Dinnebeil, 1999). Föräldrautbildaren bör kunna använda konkreta, positiva exempel och ev. material som illustrerar det som diskuteras. Turnbull, Blue-Banning, Turbiville, Park (1999) anser att en välfungerande kommunikation/*dialog* mellan utbildaren och föräldern är en framgångsfaktor för en effektiv föräldrautbildning.

Således är utbildarens värderingar och inställning gentemot föräldrarna av stor vikt, då synen på föräldrarna som *samarbetspartners* påverkar lärandet positivt (Kaiser & Hancock, 2003). Det förefaller vara viktigt att utbildaren strävar efter ett icke-hierarkiskt förhållningssätt för att kunna möta föräldrarna och göra dem delaktiga. Flera artiklar (Bodner-Johnsson, 2001; Kaiser & Hancock, 2003; Turnbull m.fl., 1999) stödjer att det är viktigt att åstadkomma ett partnerskapssamarbete mellan utbildare och förälder för att skapa lärande. Vidare anser Kaiser och Hancock (2003) att utbildaren bör ha *intresse för och kompetens när det gäller vuxenlärande*. En trygg lärmiljö nämns som en förutsättning för lärande av Kaiser och Hancock (2003). Utbildaren måste kunna möta det föräldrarna säger med feedback, återkopplingen bör vara både specifik och coachande för det fortsatta arbetet med föräldrarna. Kaiser och Hancock (2003) ger även förslag på strategier som kan göra informationen mer begriplig för föräldrarna genom att använda konkreta och positiva exempel. Föräldrarna kan först lära när de är känslomässigt *redo och motiverade* för det (White, Smith, Lowman, Reidy, Murphy, Lane, 2000; Baumgartner, 2011). Att kunna möta de olika behoven som finns hos olika föräldrar bygger på att föräldrarna är delaktiga (Kaiser & Hancock, 2003) och att de aktivt bjuds in till en dialog.

Rekommendationer

- Planera utbildningen utifrån att alla föräldrar lär olika.
- Variera metoderna eftersom det inte finns ett sätt som passar alla föräldrar.
- Möt föräldrarna där de finns genom dialog.
- Organisera lärandet för ömsesidigt utbyte av erfarenhet och kunskap.
- Ta vara på föräldrarnas erfarenhet.
- Var kunnig inom det professionella området.
- Ha intresse och kompetens för vuxnas lärande.

Diskussion

Resultatdiskussion

De klassiska pedagogiska teorier som beskrevs inledningsvis lever kvar i dagens forskning. För att ge goda förutsättningar för lärandet bör människans hela livssituation och erfarenhet tas i beaktande. Litteraturen förespråkar att den vuxne i utbildningssituationer ska mötas där denne befinner sig. Resultaten från de granskade artiklarna utgår även från detta och visar att innehållet i en utbildning bör knyta an till föräldrarnas tidigare kunskaper och erfarenheter (Dewey 1939; Knowles 1984; SOU 1998:51; Chan 2010; Bodner-Johnson 2001; Mcgrath 2009). Detta kan tolkas som att utbildare inom Bou behöver ha tillgång till en bred kunskapsbank i mötet med föräldrar vid diagnosrelaterade utbildningar, en kunskapsbank som bygger på dokumenterad kunskap och erfarenhetsbredd hos utbildaren och som möjliggör att ge praktiska exempel (Kaiser & Hancock, 2003). Vidare skriver Kaiser och Hancock (2003) att utbildaren ska kunna presentera information på ett sådant sätt att föräldern kan applicera det på sitt barn och därigenom tillgodogöra sig informationen. Dinnebeil (1999) beskriver vikten av att förälder och utbildare har ett gemensamt syfte med utbildningen. Att skapa en samsyn med föräldrarna utifrån tänkta mål kan vara ett sätt att uppnå ett gemensamt syfte.

Solders (2008) inser vikten av att utgå ifrån teorier om transformativt lärande vilket även Baumgartner (2011) betonar. Det *transformativa lärandet* kan leda till en förändring för personen i synen på sig själv och omvärlden (Hård af Segerstad m.fl., 2007). Baumgartner (2011), McGrath (2009), Hård af Segerstad m.fl. (2007) och SOU (1998:51) menar att erfarenhetslärandet i grupp är en social aktivitet som leder till personlig och social utveckling. Det finns således fördelar med att föräldrar utbildas i grupp under ovan nämnda förutsättningar.

Solders (2008) menar att en vanligt förekommande värdering inom barn- och ungdomshabiliteringen är att utbildare anser sig vara experter. Det är viktigt att frånga detta experttänkande och det hierarkiska förhållningssättet. Utbildare inom Bou måste bli medvetna om sina egna värderingar, frånga sin ”expertroll” och se föräldrarna som en viktig resurs i lärandet. Ett sätt kan vara att inbjuda till diskussion kring ett aktuellt ämne för att göra föräldrarna delaktiga, ett annat att uppmuntra till dialoger, att ha inslag av diskussionsgrupper och att ha väl tilltagna pauser vid utbildningar.

I SBU-rapporten (2009) anses det som en förutsättning för lärande att utbildaren är väl förankrad i det (vuxen)pedagogiska upplägget. Detta stödjer vår tanke om att det är viktigt att den personal som utbildar på Bou:s diagnosrelaterade utbildningar har kunskap om vuxenlärande. Intresse och kompetens för vuxenlärande hos medarbetare inom Bou skulle bl.a. innebära att man skapar en *trygg lärmiljö* i samband med föräldrautbildning.

Utifrån vår frågeställning hur man skapar en gynnsam lärsituation i samband med föräldrautbildning har det framkommit, att utbildare behöver använda sig av skilda metoder för att möta olika sätt att lära hos föräldrarna och dessutom ha kännedom om värderingar och förhållningssätt för att därmed bli mer effektiva.

För oss blir det tydligt att de vuxendidaktiska huvudfrågorna i allra högsta grad är användbara inom vår verksamhet. Vad ska utbildningen innehålla och varför? Hur ska utbildningen genomföras och varför? Vem ska delta i utbildningen och varför? I och med detta vill vi belysa vikten av att reflektera över de val man gör som utbildare. Praktiska exempel från habiliteringens verksamhet och från föräldrarnas vardag med barnet, filmer och bilder kan vara väldigt användbara för att begripliggöra och öka förståelsen vid diagnosrelaterade utbildningar. Föräldern måste även vara motiverad och ha en vilja att ta till sig ny information. Resultaten tyder även på att man som utbildare måste värdera föräldrarna som partners i läroprocessen. Utbildaren måste ha goda ämneskunskaper, intresse för och förmåga inom vuxenpedagogiskt lärande. Denna vetenskap tror vi kan förenas med våra verksamhetsmål inom Bou som berör kvalitet, effektiva processer och tillgänglighet.

Bou behöver skapa förutsättningar för att föräldrarna ska kunna delta vid en diagnosrelaterad utbildning. Det transformativa lärandet kan vi bl.a. stödja genom att Bou erbjuder föräldrar samtal med kurator och psykolog initialt. Detta kan innebära en krisbearbetning för föräldrar och det ges möjlighet att komma vidare i en sorgprocess. Det är också viktigt att de diagnosrelaterade utbildningarna erbjuds kontinuerligt inom Bou, så att föräldrarna kan delta när de känner sig redo samt är motiverade. Det viktigt att beakta att de diagnosrelaterade utbildningarna kan leda till transformativt lärande som i sin tur kan leda till att det finns behov för föräldrarna att samtala och ventilerar dessa nya tankar efter en utbildning. Att erbjuda en samtalsgrupp i samband med en diagnosrelaterad utbildning kan vara ett bra sätt att möta dessa behov.

Hård af Segerstad m.fl. (2007) nämner de salutogena begreppen *begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet* som en viktig förutsättning för lärandet. Detta tror vi kan underlätta implementeringen av vuxenlärande inom Bou, då dessa begrepp är väl etablerade inom vår verksamhet.

Metoddiskussion

I vår litteratursökning har artiklarna inte motsvarat exakt den verksamhet vi verkar inom. Är resultaten generaliserbara till vår verksamhet? Vi tror att de grundprinciper som beskriver vuxenlärande berör våra utbildningar i allra högsta grad.

Delar av de artiklar som vi refererar till bygger på litteraturstudier och en del av källorna är sekundära vilket kan kritiseras.

Ämnet PBL är ett kriterium för exklusion av artiklar/skrifter. Att utgå från detta kriterium kan diskuteras eftersom PBL kan ses som en del av vuxenlärande som är tillämpningsbart på vårt område. I en framtida fördjupning i ämnet vuxenlärande skulle man därför kunna se närmare på just detta område.

Eftersom det rör sig om humanistisk forskning uppfylls inte kraven för SBU:s kriterier för högt bevisvärde, eftersom få av artiklarna har kontrollgrupp och ingen bygger på ett randomiserat urval (Forsberg & Wengström 2008).

Implementering

Att arrangera gynnsamma lärsituationer utifrån ovanstående rekommendationer i samband med våra utbildningar inom verksamheten är en utmaning. Det bör ta sig an. De vuxendidaktiska huvudfrågorna är i allra högsta grad användbara. Det är även viktigt att fråga sig vad utbildningen ska innehålla och varför. Hur ska utbildningen genomföras och varför är detta upplägg att föredra? Vem ska delta i utbildningen och varför just dessa personer? I och med detta vill vi belysa vikten av att reflektera över de val man gör som utbildare.

De som arbetar med utbildningar om diagnoserna autism, cerebral pares och utvecklingsstörning kommer att delta vid en utbildningsdag kring vuxenlärande och i samband därmed få möjlighet att reflektera kring frågorna Vem? Vad? och Hur? för att på så sätt kunna göra medvetna val i samband med en aktuell utbildning. Utbildningen kring vuxenlärande kommer att arrangeras inför de olika diagnosutbildningarna och kommer att följas upp efter avslutad utbildning med ett reflektionstillfälle. Medarbetarna kommer att få formulera en pedagogisk plan för det egna genomförandet vid en diagnosutbildning. Den pedagogiska planen bygger på de rekommendationer som denna rapport belyser. Detta sker i samarbete med FoU-enheten.

Implementeringen kommer att dokumenteras och sammanställas utifrån de pedagogiska planer som skapas av medarbetarna.

Referenslista

- Baumgartner, L.M.(2011). The role of adult learning in coping with chronic illness. *New Directions for Adult and Continuing Education*, nr 1, pp 7-16.
- Bodner-Johnson, B. (2001). Parents as adult learners in family-centered early education, *American Annals of the Deaf*. Vol. 146, Nr. 3, pp 263-269.
- Chan, S. (2010). Applications of andragogy in multi-disciplined teaching and learning. *Journal of Adult Education*, vol.39, nr.2, pp 25-35.
- Dewey, J. (1939). *Experience and Education*, New York: Collier Books, Macmillan Publishing Company.
- Dinnebeil , L. (1999). Defining Parent Education in early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education*. 19:161, pp 161-164.
- EBH- rapport: Föreningen Sveriges Habiliteringschefer (2010). *Föräldrastöd inom barn- och ungdomshabiliteringen*. Hedberg, E., Keit-Bodros, G., Lindquist, B., Rosenkvist, L. & Spjut Jansson, B. <http://www.habiliteringschefer.se/ebh/foraldrastod/foraldrastod.html>
- Forsberg, C. & Wengström, Y. (2008). *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm: Natur och kultur
- Granberg, O. & Ohlsson, J. (2009). *Från lärandets loopar till lärande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hård af Segerstad, H., Klasson, A. & Tebelius, U. (2007). *Vuxenpedagogik – att iscensätta vuxnas lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Kaiser, A., Mahoney, G., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C., Safford, P. & Spiker, D. (1999). Rejoinder: Toward a Contemporary Vision of Parent Education. *Topics in Early Childhood Special Education*. 19:173, pp 173-176.
- Kaiser, A. & Hancock, T.(2003). Teaching parents new skills to support their young children´s development. *Infants & Young Children*, vol 16, nr 1, pp 9-21.
- Knowles, M. (1980). *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy (2nd ed.)*. New York: cambridge Books.
- Knowles, M. (1984). *The adult learner: a neglected species*. 3rd Edition. Houston, TX: Gulf publishing. Från <http://tip.psychology.org/knowles.html>
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning – experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Lindeman, E. (1926). *The meaning of Adult Education*. Harvest House printing.

Mcgrath, V. (2009). *Review the Evidence on How Adult Students Learn: An Examination of Knowles Model of Andragogy.*

Olsson, M. B. (2006). Ett ovanligt föräldraskap. I E. Hjelmqvist (Red.) *Inre och yttre världar. Funktionshinder i psykologisk belysning.* Lund: Studentlitteratur.

Solders, L. (2008). *Föräldralärande inom barnhabiliteringen teori och praktik.* Handikapp & Habilitering Stockholms läns landsting.

Statens beredning för medicinsk utvärdering.(2009). *Patientutbildning vid diabetes - en systematisk litteraturöversikt.* Stockholm, SBU Nr 195. SOU 1998:51 *Organisatorisk pedagogisk utveckling.* Stockholm,

Turnbull, A., Blue-Banning, M., Turbiville, V. & Park, J. (1999). From parent education to partnership education: A call for a transformed Focus. *Topics in Early Childhood Special Education.* 19:164, pp 164-172.

White, J., Smith, M., Lowman, D., Reidy ,T., Murphy, S. & Lane, S. (2000). *Parent Support of Feeding in the Neonatal Intensive Care Unit: Perspectives of Parents and Occupational Therapists.*

Wong, S.Y., Lai, A.C., Martinson, I. & Wong, T.K.S. (2006). Effects of an education programme on family participation in the rehabilitation of children with developmental disability. *Journal of Intellectual Disabilities.* 10:165, pp 165-189.